

פרק ג'

יחידה 7: התגלות ה' לשמואל (א' - י')

14 ספר שמואל א' | פרק ג'

3. תארו במילים שלכם את הגעתו של שמואל אל עלי בהתגלות הסינייה של ה' אליו, וכן את יחסו של עלי כלפי שמואל.

4. עיינו בפירוש הר"ק שלפניכם והסבירו: כיצד הבין עלי בפעם השלישית שהקול הקורא לשמואל הנו התגלותו של הקב"ה?

(ח) וכן עלי - "כי בשתי הפעמים חשב עלי כי נדמה לו לשמואל כי אדם קורא אותו ומתוך שנתו היה נדמה לו זה ולא היה קורא לו אדם, אבל כאשר ראה כי שלש פעמים זו אחר זו שמע הקול אחרי שישמע מעשתו ידע כי לא היה טוטה שמואל באמת היה שומע הקול ולא היה קול אדם כי לא היה שום אדם אחר שיהיה קורא אותו, לפיכך הבין עלי כי קול מלאך ה' היה" (רד"ק, ג, ח)

"שמואל שוכב" - במקומו, בשרות הלויים השומרים בבית המקדש, עלי היה כיון ששומר מתפנים, ושמואל היה ליו שוכב מבחוץ. תמיד כיון, ע"א קידושין ע"ב, ע"ב.

13 ספר שמואל א' | פרק ג'

פרק ג'

"זרח השמש וזבא השמש"
עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי. (גמרא קידושין ע"ב, ע"ב)

מלכות שאול	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול והגליתו
מלכות שאול	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול והגליתו
מלכות שאול	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול והגליתו
מלכות שאול	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול והגליתו

יחידה 7 - התגלות ה' לשמואל (א' - י')

1. קראו את הפרק וענו: לאיזו מטרה נכתב פסוק א' "ודבר ה' היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ?"

2. בפסוק ב' נאמר שעניי עלי כהות (היה עיוור), ובפסוק ג' נאמר שאור המנורה עדיין דלק, חשבו, כיצד משני פרטים אלו נובל לדעת אין הבין שמואל שעלי קורא לו לבוא לשמשו?

יחיד בימים ההם אין חזון נפרץ? (ב) הלילה ככלל ינו. "יקר" (פסוק א'): לא מצוי נדיר. "שנים ידע את ה'" (פסוק ד'): עדיין לא ידע את הדרך בה ה' מתגלה לבני אדם באמצעות נבואה.

הקדמה

שמואל הוא נביא מיוחד, מה שלא מצאנו בשום נביא חוץ ממשה רבנו, כיוון שאנו יודעים עליו פרטים החל בהוריו והקושי בלידתו, ילדותו וזקנותו. ביטוי החיבה בה הקב"ה מתגלה אליו לראשונה בכפילת שמו הינו מיוחד במינו. הוא זכה לשמוע את דבר ה' מדבר אליו בתוך אוהל מועד. שמואל הביא את העם לאמונה בה' ובנביאיו, וקיום מצוות ה'.

ביחידת הפסוקים נלמד על דמותו של שמואל המתעלה מול העובדה ש"ודבר ה' היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ"¹⁷ (פסוק א') וזוכה להתגלות ה'.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדין

- א. מה יכולה להיות הסיבה לסמיכות תיאור עיוורונו של עלי הכהן לתוכחת איש האלוקים שלמדנו בפרק הקודם?
- ב. להלכה נפסק שאין ישיבה בהיכל, אם כן כיצד הפסוק מתאר את שמואל שוכב בהיכל ה'?
- ג. מדוע שמואל לא חשב שהקול הקורא לו הוא הנבואה שנזרקה בו?

17 אין הכוונה שכלל לא נפרץ שהרי ה' מתגלה לשמואל, לכן נראה שהכוונה היא שהרבה - אין, מעט - יש.

אפשרויות למענה ולדיון

תחילת הפרק מספר על עיוורונו של עלי הכהן. יש קשר בין העיוורון שלקה בו עלי לבין התוכחה של איש האלוקים שלמדנו עליה בפרק הקודם. העיוורון אינו מבטא רק את חוסר האפשרות הטכנית לראות את הסובב. אלא העיוורון מבטא את החוסר האפשרות שעלי יזכה בדיבור מאת הקב"ה. לכן דווקא בשל העיוורון, דהיינו אי דיבור ישיר בין הקב"ה לעלי, מגיע השעה שהקב"ה יצור דיבור ישיר עם שמואל שיזכה למדרגת נבואה. כאשר שמשו של עלי מתחילה לשקוע שמשו של שמואל מתחילה לזרוח.

כל תיאור ההתגלות לשמואל באה על רקע חוסר הרגילות של שמואל בנבואה. עד כה שמואל היה משרת את עלי לפני ה' אך לא היה רגיל כלל בנבואה. העברת המנהיגות מעלי לשמואל אינה נעשית באופן חד וברור אלא באופן הדרגתי. עלי מנחה את שמואל כיצד להכיל את ההתגלות האלוקית.

פסוק ג' מתאר את שמואל שוכב בהיכל ה'¹⁸. אין הכוונת הפסוק ששמואל ממש שוכב בהיכל ה', וכפי שכבר הקשו חכמים¹⁹ שרק למלכי בית דוד יש ישיבה בעזרה, וא"כ א"א לומר ששמואל שוכב ממש בתוך ההיכל. הרלב"ג ביאר שלא רק המקום שנמצא בו ארון ה' מכונה 'היכל ה'', אלא מקום רחב יותר כגון בלשכה שהייתה מחוץ למשכן מכונה היכל ה', ושם שמואל שכב²⁰.

הפסוק כותב "נר אלוקים טרם יבכה" כלומר כיוון שהמנורה עדיין דלקה ראה שמואל שאין איש קורא לו ולכן הלך לעלי לשאול אותו אם הוא זה שקרא לו²¹. כיוון שדבר ה' אינו נפוץ, בתחילה עלי לא הבין שמדובר בגילוי אלוקי של שמואל. רק לאחר פעמיים, הבין עלי שמדובר בהתגלות אלוקית אל שמואל. ראוי לציין שעלי מכנה את שמואל 'בני', מכאן נלמד על היחסים הקרובים שהיו בין עלי לשמואל.

המסרים העולים מן היחידה

1. **יחס קרבה בין תלמיד לרבו** - שמואל ממחר לבוא אל עלי כשהוא קורא לו, וכן שעלי מכנה את תלמידו בשם 'בני'.
2. **דבר ה' אל בני אדם** - הקב"ה מתקשר עם בני אדם באמצעות הנבואה. הנבואה מביאה את האדם למדרגה רוחנית גבוהה המאפשרת לו לתקשר למקום רוחני עליון.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. לקיים בכיתה **מבצע 'הנני'** המתבצע באופן הבא: כל תלמיד מקבל כרטיסיה ועליה ישנם מספר משבצות. בכל משבצת יש מקום לחתימה של המורה/הורה. כל פעם שמבקשים מהתלמיד בקשה והוא מבצע אותה מיד 'הנני', מזכה בחתימה של המורה/הורה. כל כמה חתימות זוכים בפרס.
2. ניתן לשחק את המשחק **'זהה את הקול'**. תלמיד עוצם את עיניו ותלמיד אחר צריך לזהות את הקול של חברו.

18 ייתכן שיש ניגוד בין עלי ש'שוכב במקומו' לעומת שמואל ששוכב ב'היכל ה'.

19 גמ' קידושין עח ע"ב.

20 דעת מקרא פירש שהאות ב' עניינה ליד או בסמוך, ולכן שמואל היה רגיל לשכב בלשכה או בעזרה הסמוכה להיכל ה'.

21 כך פירש אברבנאל.

יחידה 8: נבואת שמואל (יא - כא)

15
ספר שמואל א' | פרק ג'

יחידה 8 - נבואת שמואל (יא-כ"א)

5. אמר ה' לשמואל: "הנה אנכי עשה דבר בישראל אשר כל שמעו תצלינה שתי אנני". מהו ה'דבר" (ראו פרק ד', פסוק י"א)?

6. בפסוק י"ב נאמר "ביום ההוא". באיזה יום מדובר?

ומה יקרה באותו יום?

7. מה אנו יכולים ללמוד על עלי, מכך שהוא מצדיק עליו את הדין?

8. "כי נגלה ה' אל שמואל" - מה המיוחד בכך? היעדרו בפרק ג', פסוק א'.

9. למדנו משמואל שלמרות ש"רא מהגיד את המראה אל עלי", בסופו של דבר אמר לו את הדברים על אף שהיו קשים וכואבים. אם אדם בוחר לומר את הדברים הקשים לחברו, כיצד לדעתכם עליו לאומרים?

הקדמה

"ולכן נשבעתי לבית עלי אם יחכר עון בית עלי בובח ובמחה" אמר רבה. בובח ובמחה אעו מתכפר. אבל מתכפר הוא בדברי תורה. אביי אמר: בובח ובמחה אעו מתכפר. אבל מתכפר בגמילות חסדים. ואמר חז"ל: רבה ואביי היו ממעמדות בית עלי. רבה שהיה שוקק בתורה חי ארבעים שנה. אביי שהיה שוקק בתורה נבגמילות חסדים חי ששים שנה. על פי המרא, יבמות ק"ה, ע"א.

הקדמה

לשמוע בשורות רעות זה משימה לא פשוטה, הדורשת גבורת רוח וכוח התמודדות לנוכח הבשורה. כמו כן, לא פשוט להיות אדם המבשר את הבשורה הרעה. בשביל משימה זו צריך כושר דיבור ורגישות כדי לדעת כיצד להעביר את הבשורה הרעה. ביחידה זו נפגש עם שתי דמויות שהיו צריכים מצד אחד לקבל את הבשורה הרעה ומצד שני למסור את הבשורה הרעה.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מה ההבדלים בין מה שכבר נמסר לעלי ע"י איש האלוקים לבין מה ששמואל מוסר לו?
- ב. חטאם של בית עלי הוא גדול, אולם דלתות תשובה לעולם אינם ננעלות. כיצד יכולים בית עלי לחזור בתשובה?

אפשרויות למענה ולדיון

שמואל בדבר ה' שנאמר לו חוזר על מה שכבר נאמר לעלי ע"י 'איש האלוקים', אלא ששמואל מסביר ומבאר את מה שכבר נאמר ע"י 'איש האלוקים'.

מדוע שמואל דרש משמואל שיגלה לו את דבר ה'? האברבנאל פירש שלבו של עלי אמר לו שהנושא המרכזי של נבואת שמואל היא עליו ועל משפחתו. כמוכן, נבואה זו היא נבואת פורענות על בית עלי. לכן עלי דרש

משמואל שישבע שיאמר לו את דבר ה'.

עלי מקבל את הדין שבא מאת ה' ומשלים עם הפורענות העתידה לבוא. כיוון שבני עלי ביזו את המקדש ועבודתו, הכפרה שלהם אינה יכולה להיות באמצעות עבודת המקדש. חכמים²² דייקו מתוך הפסוקים שבעבודת המקדש עוונותיהם לא יכופרו, אך באמצעות תורה וגמילות חסדים כן יכופרו. הפסוקים האחרונים בפרק מתארים את שמואל שאת כל דרכיו היה מודד במשקל ובמשורה כך שכל עם ישראל ידע שהוא נביא ה'. דווקא מתוך שלמות המידות שבו הוא יכול להגיע למדרגת הנבואה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **לשון אמת** - שמואל למרות הקושי הגדול במסירת דבר ה' אל עלי, הוא נאמן בדיבורו ומוסר לו את כל מה שנאמר לו מפני ה'.
2. **קבלת הדין** - עלי מקבל עליו את הדין ומצדיק את הדין קשה שעתידי לבוא על משפחתו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. לשוחח בכיתה כיצד אדם חש כשהוא מקבל בשורה רעה? מה הם דרכי ההתמודדות על כשמקבלים בשורה רעה? בריחה, התכחשות, קבלת הדין וכו'. לספר בכיתה סיפור על אדם שקיבל בשורה רעה וכיצד הוא הגיב כלפיה.
2. לקרוא לתלמידים קטע מהרמב"ם במורה נבוכים (חלק ב', פרק מ"ד) על דרכי ההתנבאות ונבואתו הראשונה של שמואל. פרק ד'

פרק ד'

יחידה 9: המלחמה בפלשתים, שביית הארון ומות חופני ופנחס (א'-ו"א)

16 ספר שמואל א' | פרק ד'

פרק ד'

יחידה 9 - המלחמה בפלשתים, שביית הארון ומות חופני ופנחס (א'-ו"א)

"זיהו דבר שמואל לכל ישראל" - הפרשנות שנוכח שמואל החחילה לבוא על כל ישראל.

באורי קלים

"זמנוד" (פסוק ב) - המפגשה הפלמטית.
 "זמנוד הרק" (פסוק ו) - חד תרועת ונכס שסע.
 כחמה (עמקת רמות) עד למרוק.

1. ישראל יצאו למלחמה בפלשתים. עיינו במפה שלפניכם וענו:
 א. היכן חנו?
 ב. היכן חנו הפלשתים?

2. ישראל לא תלו את מפתלם במעשיהם הרעים או בכך שלא התיעצו עם שמואל, אלא ב...
 3. השלימו את הטבלה:

החטא	ישראל	פלשתים
כיצד הגיבו כאשר הגיע הארון אל המלחמה?		
מדוע הגיבו כך?		

4. במערכה השנייה ניגפים ישראל ונסים לאוהליהם. 30,000 איש נופלים במלחמה, והארון נלקח על ידי הפלשתים. מה עוד קורה ביום זה?

הקדמה

פרק זה מתאר את התגשמותה של נבואת שמואל בעניין הפורענות על בני עלי, שתתקיים דרך הפורענות שתבוא על כל עם ישראל.

התמודדות ישראל נגד הפלשתים - בעת כניסתם של ישראל לארץ, ישבו בה מספר עמים. עם ישראל הצליח להתמודד עמם בצורה יפה וירש את יישובי מגוריהם. מלחמות אלו מתוארות בספר יהושע ושופטים. בספר שמואל עיקר ההתמודדות של עם ישראל הוא עם הפלשתים.

מי הם הפלשתים? הפלשתים הם עמים שהגיעו מהאי כרתים ומחופי צפון הים התיכון, והתיישבו במערבה של ארץ ישראל. הפלשתים היו לוחמים מיזמנים ומאומני קרב (בעלי חרבות, חניתות וכידונים), ובזכות זאת הצליחו לנצח את העמים המקומיים באזור הים התיכון, כשהגיעו אליהם. הפלשתים הצליחו להתגבר על עמי כנען, וכך הערים הכנעניות הפכו לערים ולאזורים פלשתיים. מקומות אלו היו לרועץ לישראל, והשפיעו רבות על ישראל מבחינה חומרית ורוחנית.

תיאור אזור המלחמה באפק - עם ישראל מתכנס להילחם בפלשתים באבן העזר. ייתכן שאפק שכנה בתל אפק שליד מקורות הירקון, בסביבות העיר ראש העין של ימינו. אזור אפק הוא שטח מישורי המאפשר למרכבות של הפלשתים לנצל את היתרון המלחמתי על עם ישראל. עם זאת, עם ישראל יודע שהניצחון

במלחמה תלוי במצבו הרוחני, ולכן הם מחליטים לקחת עמם צידה רוחנית.
ארון הברית במלחמה - זכור לנו מספר יהושע שארון ברית ה' הלך בראש צבא ישראל והוביל לתשועה גדולה במלחמה ביריחו. אך האם נכון לומר שהארון הוא שגרם לתשועה?

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. הפרק נפתח במילים: "ויהי דבר שמואל לכל ישראל". כיצד קשורות מילים אלה לנושא המרכזי של הפרק?

ב. כיצד הגיע העם לתפיסה המוטעית אודות כוחו של הארון?

ג. שמואל ניבא על בית עלי, ואילו כאן אנו רואים שהפורענות באה גם על שאר עם ישראל. מדוע נענש כל העם על מעשיהם של בני עלי?

אפשרויות למענה ולדיון

המילים הראשונות בפסוק א', "ויהי דבר שמואל לכל ישראל", נראות כתלושות ובלתי שייכות להמשך הפסוק.

מספר פירושים מרכזיים ניתנו לכך:

1. רבי יוסף קרא ביאר שמילים אלה מעידות שהפורענות שניבא שמואל תתחיל לבוא על ישראל.
  2. בילקוט מעם לועז מובא ששמואל היה מעורר את העם לחזור בתשובה, כדי שלא יבוא עליהם הפורענויות.
  3. הרלב"ג ביאר שמילים אלו מלמדות אותנו ששמואל הוא זה שהורה על היציאה למלחמה, אלא שהעם יצא למלחמה מעצמו בלי לשאול בה'.
- בסיבוב הראשון של המלחמה עם ישראל הפסידו והבין שההפסד במלחמה לא בא עליו באופן טבעי, אלא ישנה סיבה לכך. לכן זקני ישראל מציעים להביא את הארון למלחמה.
- באיזה ארון מדובר? לפי רוב הפרשנים (כגון רד"ק, רש"י ועוד), הארון שיצא למלחמה עם פלשתים היה הארון שעשה בצלאל כשמשה הצטווה על המשכן במדבר.
- כשבני ישראל רואים את הארון הם מריעים. ייתכן שזיכרון הניצחון ביריחו (יהושע פרק ו') הוא שגורם להם להיות בטוחים בניצחונם. בני ישראל סמכו על הארון שיושיע אותם, אך כאן הייתה טעותם, כיוון שהם כלל לא עסקו בתיקון עצמי ובפנייה אל ה' שיושיע אותם. הארון הוא משמעותי רק אם השכינה שורה בתוכו, ולא כחפץ בפני עצמו. ייתכן שהבאת ארון ה' למלחמה לא הייתה בהסכמת נביא,²³ ולכן הארון כלל לא מגן עליהם.

כיצד הגיע העם לתפיסה מוטעית על כוחו של הארון? ייתכן שעם ישראל הושפע מהתרבות האלילית של הפלשתים. הפלשתים חשבו שהארון הוא האלוקים עצמו ושממנו עם ישראל שואב את הכוחות, ולכן כאשר הם שובים את הארון, שווה הדבר לשביית האלוקים. אולי מתוך כך גם עם ישראל תפס כך את הארון, ושם את מבטחו ולא בקב"ה.

כשהפלשתים שומעים שארון ה' הגיע למלחמה - הם מפחדים. גם הפלשתים, כמו כל שאר העמים, שמעו את שמו של הקב"ה כמכה את מצרים, כמו שכתוב בשירת הים. אבל הפלשתים נאזרים בגבורה ויוצאים למלחמה כדי לנצח.

בית עלי התייחס רק אל החיצוניות של המשכן, ולא אל הקשר אל הקב"ה ואל הצורך בעבודה ובתיקון המידות כדי להתקרב אליו. מתוך השפעתם על שאר העם, כך נהגו גם עם ישראל לראות בארון משהו חיצוני היכול לגרום לנסים, מבלי כל צורך לעשות תשובה ולתקן תיקון פנימי.

בעקבות כך, גם בית עלי וגם עם ישראל נענשים בהסתלקות השכינה משילה.

בספר שמואל לא מתואר כלל חורבן שילה, אך חכמינו²⁴ עמדו על כך שתבוסת ישראל במלחמה ומנוסתם משדה הקרב איש לאוהליו, הביאו גם לחורבן משכן שילה. בספר ירמיהו (ז', י"ב-ע"ד) ובספר תהילים (ע"ח, נ"ו-ס"ד) עולה שהמשכן בשילה חרב בעקבות המלחמה בפלשתים, והזעזוע שפקד את העם בעקבות החורבן ליווה אותם שנים רבות לאחר חורבן שילה. לכן, כאשר ירמיהו רוצה להחזיר את העם בתשובה, הוא מעורר אותם ואומר להם שאם לא יחזרו בתשובה - יקרה לבית המקדש כשם שקרה למשכן שילה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **הנאמנות לברית ה' היא המסייעת לעם ישראל** - אם בני ישראל נאמנים לברית, ה' פועל ועוזר להם, אך אם הם אינם נאמנים לאותה ברית, אין הקב"ה מסייע להם, גם אם ישתמשו בכלי המשכן הקדושים ביותר.

2. **גדולת ה' בעיני עמי העולם** - הפלשתים שמעו על מעשי ה' במצרים ועל המכות שהפליא בהם, ומתוך כך יראו מפניו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. באילו אירועים אנו מזכירים את יציאת מצרים? (קידוש, תפילה, שלושת הרגלים וכו'). כדאי לשוחח בכיתה על המשמעות של זכירה זו ובמה היא יכולה לחזק את האמונה שלנו בה'.

2. אפשר להראות לתלמידים במפה (עדיף בגוגל ארץ) את האזור שבו אירעה המלחמה.

3. ראוי ללמד על החשיבות של ארון הברית. ניתן להוסיף על המבנה של הארון ולהקרין תמונות שלו.

יחידה 10: הבשורה הרעה לעלי ומות עלי וכלתו (י"ב-כ"ב)

17 ספר שמואל א' | פרק ד'

יחידה 10 - הבשורה הרעה לעלי ומות עלי וכלתו (י"ב-כ"ב)

באים קלים

5. מה ידוע לנו על הרץ שבא מהמערכה לשילה?

6. נאמר על עלי: "והנה עלי יושב על הכסא וְ דָן מִצִּפְרָה". היכן ישב עלי ומדוע?
שאלת חשיבה: אילו יכול היה עלי לראות, מה היה עוד לו להבין את גודל הצרה?

7. כיצד מת עלי?

8. לצרה שבאה על בית עלי נוספה עוד צרה. מהי?

9. התאימו בין הדמות למשפט המזוהה אותה:

- קראה לבנה "אי כבוד".
- נס מן המערכה.
- בישרו שהיא ילדה בן.
- נפל מעל הכיסא.
- שמעה על מותם של חמיה ובעלה.
- לבו היה חרד על ארון האלוקים.
- עלי.
- איש בנימין
- אשת פנחס
- "הנצבות עליה"

יד דרך המסע
 (פסוק 17) - יושב נוספה ליד הדרך כבוד אפק לשילה.
 "ועינו קמה" (פסוק 17) - פסקו מלראות.
 "ללחץ" (פסוק 17) - ללחץ.
 "נחמנו עליה צדיקה" (פסוק 17) - הרגישה מאוּם שהיא צדיקה ללחץ.
 "לא שיה לבד" (פסוק 17) - לא נוספה לב.

מודל צדק (משורר) כמקומה של "אבו חמיר"

הקדמה

החזית והעורף במלחמה - כשעם יוצא למלחמה, באופן טבעי הוא נחלק לשני חלקים - חזית ועורף. החיילים היוצאים אל הקרב נמצאים בחזית, והעם יושב בעורף וממתין לבשורת הניצחון.

הזמן שבו מחכים אנשי העורף לאיש הבשורות הנו זמן לחוץ, משום שהבשורה יכולה להיות מאוד משמחת - בשורת הניצחון - או מאוד עצובה - הפסד במלחמה.

ביחידת הפסוקים שנלמד כעת, הלחץ אינו נוגע רק לשובם בשלום של החיילים, אלא לשובו בשלום של ארון ברית ה' שיצא לקרב יחד עם ישראל. הארון מסמל את לבו של עם ישראל ומייצג את כבוד ה' בעולם. אם יקרה דבר-מה לארון, הרי שזהו כישלון חרוץ ואסון כבד לכל ישראל.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. מדוע נפילת הארון בידי פלשתים הדאיגה את עלי יותר מאשר מות בניו?

ב. מה באה ללמדנו הגדרת שביית הארון כ"גלה כבוד מישראל"?

אפשרויות למענה ולדיון

עם ישראל מפסיד במלחמה וארון ה' נלקח בשבי. השליח מן המלחמה מגיע ישירות אל העיר שילה ולעלי הכהן, כדי לבשר את הבשורה הרעה.

איש הבשורה מבשר לעלי את הדברים הרעים מן הקל אל הכבד. תחילה מפלת ישראל בקרב, לאחר מכן מות בניו, ולבסוף - נפילת ארון הברית בידי הפלשתים. רק כאשר עלי, האחראי על המשכן בשילה, שומע על נפילת הארון בידי הפלשתים - הדבר מכריע אותו ומפילו מעל כיסאו.²⁵

מה שהדאיג את עלי היה לקיחת ארון האלוקים, אפילו יותר ממות בניו. ייתכן שהוא לא חרד על מות בניו, משום שכבר בנבואה התבשר מאיש האלוקים על מותם. אך על שביית הארון לא התבשר.

גם אשת פנחס הזכירה תחילה את הילקח ארון האלוקים, ורק אחר כך הזכירה את מות בעלה. דאגתה הייתה בעקבות חילול ה' שנגרם מלקיחת הארון, ולכן היא הגדירה את שבייתו של הארון כ"גלה כבוד מישראל". חשוב לציין בפני התלמידים את העובדה שנבואת איש האלוקים מתגשמת במלואה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **דאגה לכבוד ה'** - עלי הכהן ואשת פנחס מתייחסים בכובד ראש לשביית הארון, כביזוי כבוד ה'.
2. **התקיימות דבר ה'** - ה' גילה את אוזני עבדיו ותיאר את שיקרה במציאות, ואכן דברי ה' מתממשים.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. להראות על המפה (עדיף בגוגל ארץ) את המיקום היחסי בין העיר שילה לאזור שבו התרחשה המלחמה.
2. לשוחח בכיתה כיצד אנו דואגים לקידוש ה' בעולם (ובוודאי נמנעים מלגרום חילול ה'). ניתן לספר על אנשים שקידשו את ה' במעשיהם בחיים.

25 תיאור זה מקביל לתיאורו של עלי, היושב "על הכסא על מזוזת היכל ה'" (א', ט').

פרק ה'

יחידה 11: ה' עושה שפטים בפלשתים ובאליליהם (א'-י"ב)

19 ספר שמואל א' | פרק ה'

שאלת הרחבה: הפלשתים עוברים ארבעה שלבים עד שהם מגיעים למצב שבו "ותעל שועת העיר השמים". האם למדתם בעבר על עם שוהמה מספר פעמים עד שהאמין בה' ותיקן את דרכו?

4. במה ה' הבה את אשדוד וגבולותיה?

5. לפניכם מפה ובה ערי ישראל וערי פלשתים. העתיקו למחברותיכם את האותיות המסמלות את הערים שאלהן נוד ארון ברית ה', על פי סדר הנדידה.

18 ספר שמואל א' | פרק ה'

פרק ה'

מלכות שאול	מלכות שאול	מלכות שאול	מלכות שאול
מפלת שאול	שאל ודף אחיר ודף	שאל ודף אחיר ודף	כז-לא
א-ה'	ג-י'	ה-י"ח'	יח-כ"ו'

יחידה 11 - ה' עושה שפטים בפלשתים ובאליליהם (א'-י"ב)

1. חשבו, מדוע הניחו הפלשתים את ארון ברית ה' דווקא ליד האיל לדגון?
2. מה גילו האשדודים למחורת?

שאלת חשיבה: (ישות) חשבו, האם הפלשתים הבינו מדוע האיל שלהם נפל בבוקר? האם תוכלו להוכיח זאת מפסוק ה'?

3. כתבו במילים שלכם את אשר אירע בנת ובעקרון כשהגיע לשם הארון.

באורי פלים

- "ישועה" (פסוק ו') - מחלת מעים המלווה בכאבים גדולים.
- "ישועה" (פסוק ו') - לשון סמטה.
- "ישועה" (פסוק ט') - רחיצה להם מכת שחורים במקום נסתר.

עמוד הכסוניה לערי הפלשתים בסמנת נת העתיקה

הקדמה

סרני הפלשתים - הפלשתים התגוררו באזור מישור החוף. לכל עיר היה שליט שנקרא סרן, וביחד נקראו "סרני פלשתים". כבר בספר יהושע (י"ג, ג') מזכרות חמש ערי הפלשתים: "...חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים".

בפרקנו מזכרים שלוש ערי פלשתים: אשדוד הפלשתית, השוכנת בסמוך לעיר אשדוד בימינו; גת ועקרון, ששכנו על הגבול המזרחי של ארץ פלשתים, הגבול עם שבט יהודה. חלק מערי הפלשתים היו ערים מוקפות חומה וחלק מהערים היו ערים פרוזות, שאינן מוקפות חומה.

דגון - בימי השופטים הייתה בארץ ישראל עבודה זרה רבה, כגון הבעל והאשרה. הפלשתים עבדו את האל דגון, שהוא היה אל הדגן (ומכאן לקוח שמו) והחקלאות.²⁶ עובדי עבודה זרה היו מקריבים לאלים שלהם קורבנות או מתנות ברוב עם במקדש של אותו אל, ובזה היו משבחים אותו על הצלחותיו.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. מדוע הביאו הפלשתים את ארון ה' לבית דגון?

26 רד"ק מפרש "דגון" - מלשון דג, אל בצורת דג.

ב. מדוע לא הבינו הפלשתים את השפלת דגון?

ג. מה הייתה מטרתו של ה' בהכאת הפלשתים?

אפשרויות למענה ולדיון

הפלשתים סוברים שכל ניצחון שלהם במלחמה הוא בעצם ניצחון של אלוהי הפלשתים על אלוקי ישראל, ולכן הם מביאים את ארון ה' אל בית דגון - ביתו של האל שלהם. הפלשתים ראו בארון ברית ה' כאלוקים עצמם - "בא אלוקים אל המחנה" (ד', ז').

בפועל מתרחש ההפך - ארון ה' משפיל את הפלשתים ואת אלוהיהם. דגון כורע לפני ארון ה', ובכך מסמל את נפילתו ואת השפלתו. הפלשתים אינם מפנימים את מה שאירע לדגון וחושבים שיד המקרה עשתה זאת. כדי לחזק את מחשבתם שיד המקרה היא שאחראית ולא יד ה' המכוונת את העולם, הם נותנים סימן שלא ידרכו על מפתן הבית, ובזה יזכרו שרק יד המקרה היא ששולטת ולא היד המכוונת.

בתחילה ה' מכה רק את בית דגון. לאחר שהקב"ה רואה שהפלשתים עומדים במרדם, הוא מכה את האשדודים. מעיר לעיר מתחזק העונש, עד שבעיר גת מגיעה המכה לשיא: "ותעל שועת העיר השמים" (פסוק י"ב).

מדוע מכה ה' את הפלשתים?

א. הענשתם על לקיחת הארון.

ב. מחיקת חילול ה' שנוצר כתוצאה מנפילת הארון בשבי. באמצעות המכות מתגדל שמו של ה' וניכר ההבדל המהותי בין אלוקי ישראל לאלוהי הפלשתים. כתוצאה ממהלך זה מכירים הפלשתים בכך שאלוקי ישראל הוא האל הבלעדי.

הפלשתים הנם עקשנים, וקשה מאוד להזיזם מאמונתם. רק לאחר שהם מקבלים מכות רבות הם משנים את דעתם ומוכנים להשיב את ארון האלוקים.

המסרים העולים מן היחידה

1. **השגחת ה'** - בתחילה חושבים הפלשתים שיד המקרה גרמה לנפילתו של דגון ארצה. רק לאחר מכות רבות הם מפנימים שיד ה' היא הפועלת בעולם.

2. **ה' הוא אלוקי כל העמים** - הקב"ה אינו רק אלוקי ישראל אלא גם אלוקי העמים.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. אפשר להשוות בין המכות של הפלשתים למכות מצרים, במטרה להגיע לכך שהמכנה המשותף לשני הסיפורים הוא שהקב"ה מכה את אויבי ישראל.

2. סמנו במפה את הדרך שעבר ארון ה' בערי הפלשתים (לצורך זאת צריך לשרטט מפה טובה של האזור).

3. כתבו מכתב של פלשתי אל חברו, ובו הוא מתאר את המכות שבאו על הפלשתים ואת הפחד מפני מעשי ה'.

אפשרויות למענה ולדיון

הפסוקים מרמזים על כך שהקב"ה הכה את הפלשתים גם במכת עכברים שאכלה את התבואה. ייתכן שבניגוד לאמונה הפלשתית שדגון הוא אלוהי האדמה והתבואה, הקב"ה מכה בתבואה ובאדמה כדי ללמד את הפלשתים שה' הוא אלוקי השמים והארץ.

הקוסמים משווים את המכות שהם חטפו למכות מצרים, ואת עקשנותם לעקשנותו של פרעה. על אף שהם מודים בעקשנותם הם מחליטים לעשות ניסיון. בניסיון זה הקוסמים ייתנו סימנים, כדי לדעת בצורה ברורה שאין יד המקרה פעלה אלא יד ה'. נביא עתה את רשימת הסימנים שעל פיהם יתברר להם הניסיון:

1. לקיחת עגלה חדשה; 2. שימוש בפרות שאינן בהמות רכיבה; 3. פרות צעירות שאינן מיניקות; 4. פרות שלא עלה עליהן עול; 5. השבת הבנים של הפרות לביתם - דבר שיגרום לפרות לרצות ללכת אחרי עגליהן; 6. עלייה לבית שמש.

המשותף לכל הסימנים האלה הוא שכולם אמורים למנוע מהפרות לעלות בדרך ישרה אל בית שמש.

רק אחרי שהתקיימו כל הסימנים, מבינים הפלשתים שה' הוא שהכה אותם בעריהם.

המסרים העולים מן היחידה

1. **חשבון נפש** - הפלשתים מחליטים להחזיר את הארון לעם ישראל בצירוף מתנה, כיוון שהם סוברים שזה מה שיכצה את האלוקים.
2. **התפקחות** - הפלשתים מבינים שהחזקת הארון אצלם לא תיטיב עמם, ולכן הם מתפקחים ומחזירים את הארון אל ישראל.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. אפשר להראות על מפה את המסלול שעשה הארון על העגלה מאזור עקרון לאזור בית שמש.
2. לשוחח בכיתה מתי אנו מתעקשים על עמדותינו ומתי אנו מתגמשים. מתי נכון לפעול בדרך אחת ומתי לפעול בדרך אחרת?
3. ניתן לצייר, לפסל או לבנות דגם של הארון על העגלה. פעילות זו יכולה להיות משותפת לכל הכיתה יחדיו ויכולה להיות פרטית לכל תלמיד.

יחידה 13: הארון בבית שמש (י"ג-כ"א)

ספר שמואל א' | פרק ו'
22

יחידה 13 - הארון בבית שמש (י"ג-כ"א)

5. על מי נאמר? השלימו:
 א. העלו את הפרות לעולה:
 ב. הורידו את ארון ה':
 ג. וישאו את עיניהם:
 ד. ראו וישבו:
 ה. ראו בארון ה'.

6. א. על פי הכתוב על מה נענשו אנשי בית שמש?
 ב. מה היה עונשם?

7. הסבירו את דברי אנשי בית שמש - "מי יוכל לעמוד לפני ה'" -
 ואת מה שבחרו לעשות.

שאלת העמקה: חשבו מדוע לא העלו אנשי בית שמש את ארון ברית ה' חזרה אל שילה?

באורי מילים

"ספר המדבר" (ספר דברים) - הכפרים שאינם מוקמים חומה

הקדמה

על מנת להבין היטב את יחידת הפסוקים נבהיר שתי נקודות:

1. התורה אסרה להיכנס אל מקום המקדש ולראות את אשר בתוכו: "ולא יבאו לראות את הקודש ומתו" (במדבר ד', כ'). איסור זה בוודאי כולל איסור הסתכלות בארון ה'. כיוון שבארון שורה שכינה, הרי מי שמסתכל על הארון כביכול מסתכל על השכינה, וכבר נאמר "כי לא יראני האדם וחי" (שמות ל"ג, כ').
2. כל עוד המשכן בשילה היה עומד על מכונו, נאסרה הקרבת קורבנות מחוץ למשכן. בלשון חכמים איסור זה מכונה "איסור הבמות". לאחר שחרבה שילה, הותר איסור הקרבת קורבנות מחוץ למשכן. אם כן, לאנשי בית שמש היה מותר להקריב קורבן כשפגשו את הארון.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע הכה ה' באנשי בית שמש?
- ב. מה מיוחד בקריית יערים, שאנשי בית שמש קראו דווקא להם לקחת את ארון ה' אליהם?
- ג. מדוע אנשי בית שמש לא החזירו את הארון למשכן בשילה?